

BERNARD HOURS, MONIQUE SÉLIM, *Anthropologie politique de la globalisation*, Paris, L'Harmattan, coll. Anthropologie critique, 2010.

Spre deosebire de lucrările obișnuite despre globalizare, care în general se concentrează asupra culturii și a fluxurilor culturale, cartea de față încearcă să degajeze liniile coerente ale unei analize de antropologie *politică* a globalizării. Ea reia în general analize dezvoltate în articole recente. Ideea centrală este că în spatele diversității actuale se ascunde de fapt o normativizare unitară. Logicile politice și ideologice sunt privilegiate în carte tocmai pentru că ele sunt esențiale în aceste procese. Lucrarea are patru părți.

Prima parte se referă la apariția, dominația politică și sfârșitul dezvoltării în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Această parte reia într-o perspectivă diacronică primele mișcări sociale transnaționale de la originea ONG-urilor, ideologia lor tiers-mondistă ca mod de acțiune și emergența statelor din Lumea a treia (în sensul lui Sauvy și Balandier). Făcând o atare analiză a dinamicilor politice ale dezvoltării – această credință imperialistă occidentală¹, Bernard Hours realizează o arheologie a globalizării. Sfârșitul dezvoltării ca mod de emancipare, ca pedagogie, precum și înlocuirea sa cu ideologia umanitară, lupta împotriva sărăciei și guvernanta neoliberală formează un cadru diacronic de înțelegere a globalizării. „Interdependența globală, care îi leagă pe toți actorii de fenomenul pieței, se înscrie ca obiect al unei imperative reflecții de antropologie politică” (23).

A doua parte a cărții se apleacă asupra legăturilor dintre normele globale și logicile sociale. Deoarece autorii au luat deplin act de sfârșitul suveranității și al teritorialității, fenomenul remarcabil analizat de Bertrand Badie², problema care se pune este de a ști care este arhitectura globalizării, cea care susține proiectul societății de piață, al lumii-piață. Printre substitutele suveranității care disciplinează și clasează societățile și grupurile sociale în cadrul societăților, autorii propun mai multe elemente: sănătatea, munca, securitatea, caritatea și etica. Analiza modului în care ideea caritabilă pătrunde în China este în mod particular instructivă pentru a înțelege cum anume încearcă Statele să reia controlul asupra domeniului politic folosind instrumente de guvernare fără conotații politice. Prin intermediul gestiunii problemelor marginalității (handicapați, bolnavi mintali...) un nou *deal* este propus de un Stat-partid corupt unei populații sufocată de violența statală și a societății de piață. „Inadaptații societății de piață, bolnavii, handicapatii merită să fie tratați cu omenie și să fie conduși cu o atenție binevoitoare fără brutalitățile anterioare obișnuite” (109). Această logică a carității și a moralizării se prelungește în analizele „prescripțiilor etice” și în alte domenii.

Dezvoltarea normelor cu vocație globală puse în afara spațiilor de negociere democratică, adică în cadrul puterilor multilaterale, se sprijină pe figuri simbolice. Vom propune un exemplu pentru a fi explicit: „cultul performanței”, în anii 1980, care semnifică apariția unei societăți a concurenței dintre indivizi și cu ei înșiși, ce se sprijină pe figura antreprenorului³ și pe cea a *looser*-ului. Autorii ne propun patru actori ideologici pentru a înțelege mai bine această globalizare: femeia, străinul, autohtonul și săracul. Să luăm cazul străinului și al xenofobiei abordat de Monique Sélime în legătură mai ales cu exemplul suburbiilor pariziene din anii 1970. Pierderea legitimității Statelor este

¹ Gilbert Rist, *Le développement. Histoire d'une croyance occidentale*, Paris, Presse de Science-Po. (2e éd.).

² Bertrand Badie, *La fin des territoires. Essai sur le désordre international et sur l'utilité sociale du respect*, Paris Fayard, 1997; *Un monde sans souveraineté. Les États entre ruse et responsabilité*, Paris, Fayard, 1999.

³ Alain Ehrenberg, *Le culte de la performance*, Paris, Calmann-Lévy, 1991.

un factor predominant în naționalizarea unei identități esențializate. Dar nu pot fi ignorate logicile sociale mai vechi care animă această transformare: o criză profundă, dezintegrarea identității muncitorești, exacerbarea concurenței pe piața muncii și eliminarea progresivă a dreptului muncii, punerea în concurență a sistemelor de asistență și de angajare etc. „Ignorarea faptului că alofobia este și o producție a diverșilor actori interni, care au logicile lor proprii, duce la revenirea la o concepție depășită a subiectului ca simplă marionetă a structurilor politice și economice” (150). Analiza este apoi prelungită pe o scară mai mare mai ales în jurul statisticilor etnice și a luptelor pentru asigurarea dominației masculine asupra tinerei femei musulmane, ascunsă de văl, din suburbii.

În continuarea reflecțiilor pe care le-a făcut cu Gérard Althabe, Monique Sélim, în cea de-a patra parte a lucrării, pune problema anchetei etnologice în contextul globalizării. Mai întâi, ea revine asupra dificultăților obiective ce stau în calea unei reflecții profunde asupra anchetei antropologice: sfârșitul comunităților izolate, sfârșitul distanței culturale și geografice a spațiilor studiate, sfârșitul spațiilor unde să fie concentrate toate tipurile de inserție socială a actorilor, monetarizarea raporturilor sociale etc. Apoi, cu ajutorul mai multor exemple de terenuri făcute în regiuni cu regimuri violente, ea pune în evidență necesitatea de a crea unele nișe izolate, unde etnologul și actorii să poată interacționa. „Orizontul unei datorii reciproce de **adevăr** – metaforă a schimbului comunicațional – este o cerință minimă pentru antropolog, spune ea” (239). Analiza acestei configurații a relațiilor este o condiție *sine qua non* de conducere minimală a anchetei, dar mai ales o manieră de a face inteligibil cadrul de producere a cunoașterii, pentru a-l parafraza pe Gérard Althabe. Exemplele sunt și aici foarte utile, de la geniile din Laos la cercetătorii din Uzbekistan, trecând prin durerea trăită de mediumurile și ghicitorii din Vietnam, de o violență nemaiîntâlnită cu clienții lor care-și caută morții.

În concluzie, autorii reamintesc faptul că normativizarea globală nu înseamnă uniformizarea sensului pentru actorii sociali. „Antropologul pune în lumină fenomene de dominație, dar se orientează spre descifrarea modului în care reacționează actorii la ea, cum anume intră aceștia în joc sau cum dejoacă fenomenele dominante, cum fug din fața lor sau le înfruntă, le remodelează sau și le aproprie, pe tonuri infinite, cum le descifrează, le transformă, le desființează sau le idealizează” (266).

În final, putem spune că avem în față o lucrare de antropologie politică extrem de coerentă și stimulatorie în ciuda unor mici imperfecțiuni normale pentru acest tip specific de lucrare (grad de abstractizare uneori prea ridicat, înlănțuire de raționamente și de exemple foarte rapide și sintetice). Vom nota de asemenea că poziția autorilor este critică și că subiectele abordate sunt controversate. Acestea fiind spuse, lucrarea permite declanșarea unei dezbateri asupra conjuncturii actuale. Altfel spus, ea nu este o profesiune de credință ideologică, nici o metateorie închisă în sine sau un discurs de anecdote etnografice.

Antoine Heemeryck
Cristi Pantelimon

MIRCEA CONSTANTINESCU, *Noaptea, când toate blondele sunt brunete*,
Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2010.

Lucrarea pe care o prezentăm în aceste rânduri (și pe care am putea-o caracteriza prin formula *Lumea ca formă de percepție tabloidă*) captivează prin ingeniozitatea prezentării și, mai ales, prin abundența de teme abordate și, deși este o carte de literatură, merită să fie, dacă nu citită, măcar răsfoită de către sociologi.

Autorul și-a întocmit cartea pe baza unor colaje din ziare (însemnări sau reportaje din cotidiene, magazine, tabloide etc.), din frânturi de imagini, fotografii, mesaje media, inclusiv postere sau graffiti, recurgând la informații, notițe, jurnale, rememorări vizuale sau sonore, spoturi publicitare, totul pentru a reconstitui (la fel ca într-un joc de *puzzle*) o lume pestriță, multicoloră, scandalos de reală și, mai ales, uimitor de unită prin imperfecțiunile și deviațiile ei. Lumea în care trăim, dar și lumea în care am vrea să par... venim, ori lumea virtuală în care numai ne închipuim că trăim.

Rezultatul este extrem de spectaculos, autorul recurgând pe rând când la polemici cordiale, când la observații caustice, când la o neutralitate – așa-zis așa „partizană”, tributare însă unei veritabile „ideologii” a idiosincraziilor ascunse sau dezvăluite. Când puritan, când ipocrit, când zeflemist, când naiv cu premeditare, când jucând rolul unui participant la spectacolul lumii mondene, Mircea Constantinescu scrie uimitor de bine, jucându-se, adeseori, cu cuvintele, cu inteligența cititorului și cu capacitatea acestuia de înțelegere. Uneori, cartea seamănă cu un gen de... delir raționalizat, trecând de la o temă la alta, abandonând și reluând pe parcurs altele. Povestiri tragice, istorii burlești, anecdote grotești – toate își găsesc locul în această carte, atât de inedită în peisajul editorial românesc.

Tonul este jovial, alteori grav, oscilând între zeflema și sictir existențial, agreabil însă, presărat cu digresiuni (pe care autorul le denumește „pauze publicitare”), bancuri, mici atacuri la persoană, autoironii personale, devoalări ale propriei personalități. Totul într-o complicitate tacită cu cititorul, căruia încearcă – așa cum sună unul dintre capitolele cărții – să-i ofere... „rețeta fericirii pe pâine prăjită”.

În pofida acestui joc subtil cu efemerul sau minorul cotidian, autorul abordează teme majore ale universului mundan sau monden, teme sau probleme cu care se confruntă constant omul „mediu” din lumea contemporană.

Pitoresc sau derizoriu, dramatic sau scandalos, licențios sau insinuant, senzațional sau banal, obscur sau devoalat, picant sau indecent, registrul tematic al cărții este extrem de bogat și variat, edificând o veritabilă Lume Nebună, Nebună, Nebună, o neverosimilă Corabie a Nebunilor plutind în derivă între Scila și Caribda, Sodoma și Gomora, Eros și Thanatos, în marele Eden sau Infern al dezmăului colectiv și al nebuniei globale. Lumea zugrăvită de autor pare o Mare Orgie Colectivă, O Lume Globalizată a Efemerului, a Senzaționalului, a Afrodisiacului, o lume în care își găsesc locul deopotrivă înțelepți și nebuni, medici și pacienți, vestale și prostituate și – precum mai adaugă cu umor autorul – atât „moșnegi feciorelnici, cât și babe potente”.

Iată o listă cvasicompletă și amalgamată a amplului registru tematic și a vastei galerii de personaje abordate în cartea semnată de Mircea Constantinescu, din care se pot cita: regalitatea, multimedia și scandalurile media, războiul rece, animalele exotice și animăluțele de companie, divele, majoretele, starurile hollywoodiene, pornostarurile și starletele naționale sau internaționale, „politikia” dâmbovițeană, implanturile cu silicon, tehnologia informatică, păpușile Barbie, yoga și Mișcarea de Integrare în Absolut (MISA), vedetismul băștinaș și vedetele de aiurea, miliardarii lumii și bogătașii mioritici, pipițele, fițele și fițoasele din show-bizul autohton, minunile Lumii, manelele și manelismul, celulele stem, OZN-urile, drogurile, sinuciderile, protagoniștii unor drame adevărate sau dramolette lacrimogene, lumea interlopă, cerșetorii, turnătorii, parveniții, fotbaliiștii, progeniturile (beizadelele) ilustre și, evident, nu în cele din urmă, *sexualitatea* căreia Mircea Constantinescu îi rezervă un rol aparte.

Iar în acest registru, situat la granița dintre deviant și normal, pitoresc și scandalos, apar personaje – precum le denumește autorul: blonde țâfnoase, „brunete belea”, târfe din istorie, cocote actuale, perverse și pervertiți, gladiatori sexuali, pedofili, travestiți, tipi incestuoși, sodomiți întru Domnul ș.a.md., o vastă galerie de actori ai Marii Panorame a Sodomei și Gomorei. Obsesia femeii blonde, brune, roșcate sau de alte nuanțe, provocatoare, senzuală, prezentatoare de modele sau vedetă TV, ori asumându-și alte roluri, este, de asemenea, prezentă în carte.

„Scandalul hrănește masele” – observă, cu acuitate, autorul și acest adevăr este vizibil în numeroasele inserții de anecdote picante, bârfe, cancanuri sau chiar bancuri, prezente în substanța cărții. Totuși, este dificil de precizat care este publicul țintă vizat de autor: publicul snob, publicul avizat, publicul mediu instruit, publicul consumator înrăit de mass-media? Este clar însă că această carte are adresabilitate și accesibilitate către toate aceste categorii de public. Imaginarul colectiv este, de altfel, prezent în toate „ungherele” cărții.

Ea nu are însă – așa cum s-ar putea crede – un fir epic propriu-zis, dar este caracterizată, totuși, de o *idée maîtresse*, adică de un fir roșu care unește diferitele teme sau subteme, capitole și subcapitole. Astfel, deși autorul se definește singur ca un sociolog „renegat”, el rămâne, în continuare, un profesionist în domeniu, preocupat de cultură în general, de cultura populară, în special, care nu

este numai un pre... text, ci și un *leitmotiv* al întregii lucrări. O asemenea cultură este debitoare a mijloacelor de informare în masă, fiind o veritabilă cultură a „popularității”, impregnată de bârfe, șușanele sau cancanuri, reunind laolaltă stiluri alternative de trăiri, valori sau subculturi mozaicale, forme felurite de devianță. O cultură – așa cum spune autorul – „țambalagie, maidaneză sau manelistă”.

Atât ca sociolog, cât și ca literat, Mircea Constantinescu a cochetat cu teme majore din sociologia culturii, fapt vizibil în dese digresiuni pe care le face pe marginea acestui subiect. Cartea însăși evidențiază o lume a contrastelor, așa este prezentată de media... adeseori dezumanizată sau pervertită, dar și frecvent tributară Culturii *Disneyland*, adică caracterizată de vis, imaginație, magie, recreere sau divertisment, care unește fascinația inocentă a copilului cu excitația perversă a adultului. Cultura consumului, mitul succesului, cultul vedetei, cultura populară *versus* cultura poporană sunt alte teme obsedante pentru autor și care transpar din dese sale divagații din cuprinsul lucrării.

Un rol esențial în scrierea acestei cărți l-a avut – se observă clar – experiența acumulată de autor, în cursul exercitării funcției sale de dinaintea pensionării, deținută la Consiliul Național al Audiovizualului, unde a fost nevoit să monitorizeze, zile și nopți, cele mai diverse emisiuni ale posturilor TV.

Pentru a încheia, lumea descrisă de Mircea Constantinescu în cartea de față este o lume Nebună, o lume dominată de anomie și devianță, în care sensul comunicării sau trăirii este stabilit de *insideri* și nu de *outsideri*. Dacă anomia este o stare în care nu mai există reguli și în care este permis orice – de la orgasmul colectiv la nebunia instinctelor –, devianța pare o stare legitimă, chiar NORMALĂ, compatibilă cu sensul stabilit de cei care sunt astfel etichetați de cei din afară. Într-un univers „tabloid”, dominat de persoane deviante, normalitatea însăși pare sau este deviantă ca atare.

Cartea semnată de Mircea Constantinescu pare să aducă, implicit, un asemenea mesaj sau, cel puțin, aceasta a fost „cheia” cu care am descifrat-o personal, ca sociolog specializat în domeniul devianței și problemelor sociale.

Sorin M. Rădulescu

ALFRED REGINALD RADCLIFFE-BROWN, *Structură și funcție în societatea primitivă*, Iași, Editura Polirom, 2000

Celebru antropolog și etnolog britanic, A.R. Radcliffe-Brown a fost unul dintre cei mai influenți fondatori ai antropologiei sociale. Studiul structurii sociale reprezintă o parte fundamentală a antropologiei sociale, toate fenomenele din societate fiind legate de această conferință.

În această carte, Radcliffe-Brown definește relațiile existente între oameni în urma observării comportamentului unuia față de celălalt; astfel, spre exemplu, comportamentul bazat pe afecțiune, grijă, înțelegere cu un membru anume al grupului, autorul îl definește ca *înrudire*; comportamentul lipsit de respect, insultător (tachinarea sau obiceiul de a face haz de cineva), dar nu ofensator, îl numește *relație glumeață*. De asemenea, Radcliffe-Brown explică relația generală dintre om și speciile naturale (totemism) și lansează sau preia unele teorii – teoria stabilității și continuității sociale, teoria relațiilor glumețe sau teoria despre tabu.

Studiul privind *înrudirea* îl începe în 1904, sub conducerea lui William Hals Rives, Brown fiind singurul student la antropologie socială, după ce studiază psihologia 3 ani cu Rives. Pentru a înțelege sistemul de înrudire, spune autorul, este importantă investigarea comportamentului rudelor una față de alta. Termenul „sistem de înrudire”, utilizat de Radcliffe-Brown, sugerează existența a două elemente esențiale, acestea fiind familia elementară (constând din bărbatul, soția lui și copilul sau copiii, indiferent dacă locuiesc împreună sau nu) și familia compusă (familia poligină sau familia rezultată din cea de-a doua căsătorie, unde există relații de rudenie vitrege).

Două aspecte importante ale sistemului de înrudire, de care pomenește autorul, sunt răspândirea și împărțirea în generații. Analizând obiceiurile legate de comportamentul fratelui mamei și al fiului surorii, la *populația bathonga*, din Africa de Est, Henri Alexandre Junod conchidea că

sistemul tribal trecuse prin stadiul de matriarhat: „la popoarele primitive din multe părți ale lumii, o importanță majoră se acordă relației dintre fratele mamei și fiul surorii lui. În unele cazuri, fiul surorii are unele drepturi asupra proprietății fratelui mamei”⁴. Pornind de la datele înregistrate de Junod, Radcliffe-Brown propune o ipoteză alternativă, argumentată în primul capitol al cărții *Structură și funcție în societatea primitivă*, afirmând că: „în societățile cele mai primitive, relațiile sociale dintre indivizi se bazează în principal pe *relații de rudenie*”⁵. Autorul demonstrează că deosebirile între societățile matriarhale și cele patriarhale sunt relative, găsiindu-se unele influențe patriarhale în societățile matriarhale și invers. În orice societate, spune autorul: „(...) primitivă sau avansată, înrudirea este (...) bilaterală”⁶. Răspunsul la întrebarea de ce o societate este matriarhală îl dă spunând că elementul care înclină balanța spre matriarhat sau patriarhat este *înruirea* – extinderea la toți membrii unui grup a unui anumit tip de comportament față de un membru anume al grupului. Astfel își explică el ipoteza că tendința de care pomenea și Junod în societatea tribală BaThonga, pare să fie extinderea la membrii din grupul mamei a unui model de comportament provenit din atitudinea fiului față de mama sa: „de vreme ce așteaptă grijă și înțelegere de la mama sa, [individului] se pare firesc să primească același tip de afecțiune (...) din partea rudelor sale materne”⁷.

Societățile umane patriarhale și matriarhale pot fi definite și în funcție de modul dobândirii, ca și de predominarea anumitor drepturi și obligații (ale unui individ), provenite din partea tatălui, și altele, de cu totul alt tip, din partea mamei. Astfel, când drepturile și obligațiile provenind din partea tatălui predomină, ca importanță socială, față de cele dinspre partea mamei, sistemul este patrilinear, iar când drepturile și obligațiile provenind din partea mamei sunt predominante în raport cu cele provenite din partea tatălui, sistemul este matrilinear.

Radcliffe-Brown, studiind triburile din vestul Australiei, descoperă anumite *drepturi*⁸, pe care le clasifică în: drepturi *in personam*, prin care cineva îi poate cere altcuiva îndeplinirea anumitor obligații, în funcție de *statusul*⁹ său, și drepturi *in rem*, prin care, în urma comiterii actelor de ultraj, învinuitul este supus anumitor obligații de către victimă. Viața socială umană este compusă dintr-o structură, care, la rândul ei, este formată dintr-o rețea de relații (între indivizi și grupuri de indivizi). Această rețea de relații implică, arată autorul, drepturi și obligații ce trebuie definite, astfel încât conflictul drepturilor să poată fi rezolvat fără distrugerea structurii, stabilindu-se sisteme juridice și instituții legale. Pornind de la ideile formulate în urma studiilor sale, Radcliffe-Brown formulează o teorie conform căreia „în orice societate în care înrudirea are o importanță fundamentală în structura socială, esențială pentru stabilitatea și continuitatea socială este ca drepturile unor diverși indivizi asupra unui individ anume să fie definite astfel încât să se evite conflictele”¹⁰.

Etnografii au raportat, prin studiile efectuate în America de Nord, Oceania și Africa, exemple ale unui obicei prin care unor persoane, aflate în anumite relații, rezultate fie din înrudire, fie mai mult din căsătorie, li se permitea sau chiar li se cerea să se comporte unii față de ceilalți într-o manieră lipsită de respect sau insultătoare, fără ca atitudinea respectivă să fie considerată ofensatoare – asemenea relații ajungând să fie numite *relații glumeșe*¹¹. Radcliffe-Brown a studiat numai relațiile de glumă formalizate sau tipice, observând în anumite clase sociale, din țări vorbitoare de limbă

⁴ Henri Alexandre Junod, *The Life of South African Tribe*, vol. I, 1913, p. 253.

⁵ A.R. Radcliffe-Brown, *Structură și funcție în societatea primitivă*, Iași, Editura Polirom, 2000, p. 25.

⁶ *Ibidem*, p. 28.

⁷ *Ibidem*, p. 31.

⁸ *Ibidem*, p. 37 – măsură de control prin care un individ sau o colectivitate acționează asupra unei persoane sau a unui grup considerat a fi astfel obligat la îndeplinirea unei sarcini.

⁹ *Ibidem*, p. 42 – conform autorului, acesta fiind totalitatea drepturilor și obligațiilor unui individ, așa cum apar ele în sistemul social (prin legi și obiceiuri) al societății a căreia îi aparține.

¹⁰ *Ibidem*, p. 44.

¹¹ *Ibidem*, p. 88 – relații între două persoane în care uneia i se permite prin tradiție și uneori i se cere să tachineze sau să se amuze pe seama celeilalte, care este obligată să nu se simtă ofensată.

engleză, că glumele de prost gust între tineri și tinere apar ca o formă preliminară de curtare asemănătoare cu felul în care un *indian cherokee* glumește cu bunicile¹² lui. A tachina sau a face haz de cineva, spune autorul, este un mod obișnuit de comportament în orice societate umană însă tinde să apară în anumite tipuri de situații sociale. Astfel, teoria pe care autorul a prezentat-o, privind relațiile glumețe între persoane legate prin căsătorie sau înrudire de sânge, este aceea că: „ele se produc ca instituții sociale în situații structurale ale unui anumit tip general, în care se află două grupuri, a căror separare este accentuată, iar relațiile sunt stabilite, indirect, între o persoană dintr-un grup și membrii sau câțiva dintre membrii celuilalt grup”¹³.

Triburile din Australia se împart în „grupuri”, „clase”, pe care autorul le numește *secțiuni*, care pot fi patrilineare și matrilineare, în funcție de relația generală dintre om și speciile naturale, în cadrul mitologiei și ritualului. Despre *totemism*¹⁴, conform autorului, se poate vorbi într-o societate care e divizată în grupuri și unde există o relație specială între fiecare grup și una sau mai multe clase de obiecte, care, în mod obișnuit, sunt specii naturale de animale sau plante, dar ocazional pot fi obiecte artificiale sau părți dintr-un animal. Astfel, de exemplu, în triburile din Australia, liliacul este totemul sau animalul reprezentativ pentru bărbați, iar păsările călătoare constituie totemul femeilor. Autorul mărturisește că există o *relație rituală*¹⁵ între persoane și totemul lor. Problema totemismului poate fi enunțată ca fiind aceea de a descoperi de ce, în anumite societăți, membrilor unui grup social particular li se impune o *atitudine rituală*¹⁶ față de un anumit tip de obiect natural. Autorul este de acord cu teoria lui Durkheim, teorie conform căreia „funcția atitudinii rituale față de totem este de a exprima și de a menține astfel în existență solidaritatea grupului social”¹⁷.

În cap. VII, *Despre tabu*, autorul face câteva precizări asupra unor nuanțe conceptuale făcute publice cu prilejul comemorării antropologului James Frazer, cel care s-a ocupat cu studiul tabuurilor. Astfel, autorul definește cuvântul *tabu*, ce provine din Polinezia și înseamnă *a interzice*. În locul cuvântului *tabu*, Radcliffe-Brown preferă termenii *evitări rituale* sau *interdicții rituale*, acestea reprezentând o asociere între regulile de comportament și credință. Teoria despre *tabu*, acceptată și de Radcliffe-Brown, este următoarea: „în anumite situații omul este neliniștit în privința urmărilor unui eveniment sau ale unei activități, deoarece, într-o anumită măsură, depinde de condițiile pe care nu le poate controla prin mijloace tehnice și de aceea el respectă un rit care, deoarece crede că-i aduce noroc, îl ajută să se calmeze”¹⁸.

În dezvoltarea societăților umane, un rol important l-a jucat și *religia*. Modul obișnuit în care privim religiile, spune autorul, „este de a le considera pe toate ca seturi de credințe eronate și practici iluzorii”¹⁹. Antropologia socială nu tratează originile religiilor, ci funcțiile lor sociale, contribuția lor la formarea și menținerea unei ordini sociale. Ipoteza antropologilor este că funcția socială a unei religii, pe care o credem eronată, chiar absurdă și repulsivă, de exemplu cea a unor triburi sălbatice, poate reprezenta o parte importantă și eficientă a structurii sociale și, fără aceste „religii false”, evoluția socială și dezvoltarea civilizației moderne ar fi imposibile. Una dintre funcțiile sociale ale religiei este legată de război: „oamenii, când merg la război, prin religie capătă credință, încredere și devotament”²⁰. Folosind metoda experimentală, antropologii sociali trebuie să studieze un număr

¹² A.R. Radcliffe-Brown, *Structură și funcție în societatea primitivă*, Iași, Editura Polirom, 2000, p. 88 – așa le numea pe femeile care făceau parte din clanurile tatălui său și tatălui mamei sale.

¹³ *Ibidem*, p. 105.

¹⁴ *Ibidem*, p. 111 – nume general atribuit unor instituții diverse care au ceva în comun.

¹⁵ *Ibidem*, p. 117.

¹⁶ Are loc în orice societate care adoptă și impune membrilor săi, față de anumite obiecte, o atitudine mentală și de comportament.

¹⁷ A.R. Radcliffe-Brown, *Structură și funcție în societatea primitivă*, Iași, Editura Polirom, 2000, p. 121.

¹⁸ *Ibidem*, p. 138.

¹⁹ *Ibidem*, cap. VIII.

²⁰ *Ibidem*, p. 150.

suficient de religii diferite sau culte religioase în legătura lor cu societățile în care se găsesc pentru a defini corect religia, care, după autor, implică, în mod normal, idei sau credințe și obiceiuri – datini pozitive sau negative, adică acțiuni și abțineri numite *rituri*. În concluzie, în încercarea de a înțelege religia, ar trebui, spune Radcliffe-Brown, să ne concentrăm atenția asupra riturilor și nu a credințelor, acesta fiind cel mai stabil și durabil element²¹.

Și cap. IX prezintă opțiunile autorului privind renunțarea la anumite concepte, Radcliffe-Brown oprindu-se asupra conceptului de funcție în știința socială. Prima formulare a conceptului de *funcție* i-a aparținut lui Émile Durkheim și se găsește în cartea sa *Règles de la méthode sociologique*, 1895, în care spune că „funcția unei instituții sociale este legătura dintre ea și nevoile organismului social”²². A.R. Radcliffe-Brown, pentru a evita o posibilă ambiguitate, propune să se înlocuiască termenul „nevoi” cu sintagma „condiții necesare de existență” sau, spune autorul: „dacă se folosește termenul, el trebuie înțeles în acest sens”²³. *Funcția* oricărei activități, cum ar fi pedepsirea unei crime sau o ceremonie funerară, constă în *rolul* pe care îl joacă în viața socială ca întreg, dar și pentru menținerea continuității structurale. Ființele umane sunt legate între ele printr-un set de *relații sociale*²⁴, care asigură continuitatea sau provoacă instabilitatea structurii sociale, prin procesul vieții sociale, adică prin activitățile și interacțiunile ființelor umane și ale grupurilor organizate. Autorul consideră, ca parte a structurii sociale, toate relațiile sociale, de la persoană la persoană, prin diferențierea indivizilor și a claselor după rolul lor social. Structura socială, spune autorul, „este ansamblul de relații existente efectiv la un moment dat, care leagă împreună anumite ființe umane”²⁵.

În ceea ce privește concepția sa teoretică, Radcliffe-Brown îi datorează mult lui Émile Durkheim, care sublinia importanța structurii în societate și a funcțiilor diferitelor instituții; două concepte fundamentale care l-au preocupat pe autor în cariera sa de antropolog și care au fost motorul de pornire în studiile sale. Poate datorită faptului că preia unele teorii și introduce noi concepte în explicarea studiilor sale, abordarea sa a fost criticată ca fiind prea rigidă și mecanică. Și totuși, în lucrările de antropologie socială ale lui Alfred Reginald Radcliffe-Brown, sunt expuse cu claritate multe dintre conceptele considerate astăzi fundamentale pentru această disciplină²⁶.

Sergiu-Lucian Raiu

²¹ *Ibidem*.

²² A.R. Radcliffe-Brown, *Structură și funcție în societatea primitivă*, Iași, Editura Polirom, 2000.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, p. 184 – există între două sau mai multe organisme individuale atunci când se manifestă o oarecare ajustare a intereselor lor.

²⁵ *Ibidem*, cap. X.

²⁶ Gordon Marshall, *Dicționar de sociologie*, București, Editura Univers enciclopedic, 2003, p. 463.

